

Бібліографічні посилання:

1. Бабак М.П. Використання комунікативних методів побудови політичного іміджу в засобах масової інформації: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08 / М.П. Бабак; Київ. нац. ун-т ім. Т.Ш. Ін-т журналістики. — К., 2007. — 20 с.
2. Вишневецький О. О. Соотношение политики и рациональности в политической теории Мишеля Фуко /Дисс. ... канд. полит. н. 23.00.01 [Текст] /О. О. Вишневецкий. — Москва, 2005. — 197 с.
3. Попов Э. А. Институционализация российской демократии[Текст] /Э. А. Попов. //Социс. — №5. — 2001. — С.32 — 37.
4. Пронченко О.С. Взаємодія ЗМІ і влади в контексті реалізації права громадян на інформацію: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / О.С. Пронченко ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф.Кураса НАН України. — К., 2008. — 16 с.
5. Хлівнюк Т.П. Вплив засобів масової інформації на політичний простір сучасної України: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Т.П. Хлівнюк; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2008. — 16 с.
6. Яковлева А. Ф. Политическая теория Г. Дж. Уэллса: дисс. ... к. полит. н. 23.00.01 [Текст] А. Ф. Яковлева. — Москва, 2007. — 149 с.

Третяк А. А. Рационализация публичной сферы политики: реальный проект или футурологический концепт?

Статья изучает перспективы рационализации функционирования публичной сферы политики. Изучаются элементы коммуникативной рационализации принятия публичных политических решений. Делается вывод о балансе проективных и футурологических аспектов рационализации публичной сферы политики.

Ключевые слова: публичная сфера политики, публичные обсуждения, рационализация, политическая коммуникация, политическое управление

Tretiak O. Rationalization of public policy areas: real project or futurological concept?

Correction of the current state of the public sphere is an important theoretical and practical challenge. Definition of prospects of correcting and optimizing associated with the real needs of the society policies that are extremely diverse. Real by making rational and optimization strategies in public sphere of politics are signs and evidence of rational behavior of public policy and political public speaking .

On the basis of the analysis carried out specific solutions and recommendations on how to optimize the public sphere, such as the state. However, unresolved question remains the possibility of introducing a theoretical ideal in modern into practice even in stable countries. Rationalization of public sphere of politics provides analysis of political rationality in different research concepts of modernity.

One of the leading interpretation is that political rationalism and political rationality is postmodern concept that criticizes the possibility of rationalizing the political sphere and the project of rational politics. Regulation, which defines the theoretical content of the concept of rationality in modern terms, is the arbitrariness of power as a factor in planning and determining the direction of political development.

From the definition of the role of the central government, as in the formulation of the actual content of rationality, public sphere of politics requires specific relationship to political power and its determination in a democratic society. However, postmodern model of politics contained specific vision of rationalism. Determination of politics by social practice determines new formulation of rationality.

In this context, theoretical identification of public sphere as a rational politics is the initiating factor on which rationality can be based on social practices. Approach to ascertain the potency of public sphere of politics as a factor in rationalizing discourse is a phenomenon of dominance within a political- power anthologies. According to modern scholars, the acquisition of rational discourse and the discourse of political rationality dominant status ensures its distribution as metha-ideology transformation of society. In addition, this method can be formed and implicit social nature of rationality.

Keywords: public domain policy, public discussion, rationalization, political communication, political governance

Надійшла до редколегії: 15.12.2013 р.

УДК 339.338.32.314/316

Р. Ю. Чигур

Тернопільський національний економічний університет

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНО-ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ ТА АНТРОПОЛОГІЧНІ РИЗИКИ

Глобалізація як явище введення у різні сфери буття інноваційних структурних елементів, збагачує постмодерну дійсність, розширює межі національних економічних та політичних систем, витворює якісно новий етап розвитку сучасного суспільства. Виділено основні риси

трансформаційних тенденцій сучасної економічної системи. Автор статті ставить наголос на сутнісній зміні таких понять як лібералізм та демократія. Аналізується полярність наслідків глобалізаційного процесу не лише у сфері політики та економіки, але й у сфері культури та антропологічного виміру буття. Особлива увага звернена на концепт «суспільство ризиків», його значення та наслідки. Як висновок, пропонується бачення альтернатив розвитку сучасних світових процесів у межах самої глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, ТНК, суспільство ризиків, лібералізм, національна самобутність, цинізм знання.

Опис сучасного світу був би не повним без звернення до такої його нової, історичної означеності як глобальність. Глобалізація вносить у різні сфери буття інноваційні структурні розмежування, чим суттєво збагачує постмодерну дійсність. Глобалізація є основним об'єктом нашої статті, проте маємо зауважити, що єдності у трактуванні цього явища, немає. Полярність дефініцій полягає у, з однієї сторони - покладанні великих надій на глобалізацію, як на розширення можливостей для утвердження істинного, індивідуального буття усіх суб'єктів історичного прогресу (окремі особистості, соціальні групи, народи, держави), з іншої ж – глобалізація це свого роду невпинне колесо історії, яке поглинає усі ідентичності та самобутності на своєму шляху.

Глобалізація у сенсі інтеграції, всебільного зростання та взаємопроникнення, у часових рамках епохи модерну (Нового часу) виступає в ролі модернізації. А модернізація епохи постмодерну (починаючи із останньої чверті ХХ століття) може поправу вважатись глобалізацією. Глобалізація когерентна та органічна не з модернізацією, а із постмодернізацією.

Глобалізація народжується у лоні постіндустріального Західного суспільства. Звідти вона росте, черпає свої сили, ідеї і, в принципі, саме там вона проявляється із найбільшою мірою. Однак, глобалізацію не варто сприймати як явище суто регіональне, як свого роду об'єднання одних країн у протистоянні з іншими, навпаки – глобалізація – явище планетарне. Саме тому глобалізація і зветься глобалізацією, вона не просто захоплює, вона охоплює.

Витоки глобалізаційного процесу можемо шукати ще починаючи від етапу відкриття Європою Америки та її колонізаційної діяльності. Проте саме всепроникаюча взаємодія народів і держав особливо посилюється в епоху формування буржуазних суспільств. Ще К. Маркс та Ф. Енгельс у своїх працях демонстрували вирішальну роль буржуазії у формуванні та становленні світового економічного простору. «Буржуазія шляхом експлуатації всесвітнього ринку зробила виробництво та споживання усіх країн космополітичним. На превеликий жаль реакціонерів, вона вирвала з-під ніг промисловості національний ґрунт. Споконвічні національні галузі промисловості знищені і продовжують знищуватися з кожним днем. Їх витісняють нові галузі промисловості, введення яких стає питанням життя для всіх цивілізованих націй, – галузі, що переробляють вже не місцеву сировину, а сировина, привозиться з найвіддаленіших областей земної кулі, і виробляють фабричні продукти, що споживаються не тільки усередині даної країни, а й у всіх частинах світу. Замість старих потреб, які задовольнялися вітчизняними продуктами, виникають нові, для задоволення яких потрібні продукти найвіддаленіших країн і найрізноманітніших кліматів. На зміну старій місцевій і національній замкнутості та існуванню за рахунок продуктів власного виробництва, приходять всебічний зв'язок і всебічна залежність націй одна від одної. Це однаковою мірою відноситься як до матеріального, так і до духовного виробництва. Плоди духовної діяльності окремих націй стають загальним надбанням. Національна самобутність та унікальність стають все більш і більш неможливими, з безлічі національних та місцевих літератур утворюється одна всесвітня література» [14].

Однак, глобалізація – це все ж таки феномен другої половини ХХ століття. Вона визначається як об'єктивний процес, що пов'язаний із поступовим та неунікненим посиленням взаємозалежності та взаємозв'язків між державами, народами та регіонами за умови все більшого усупільнення. І перш за все, це проявляється у сфері економічних відносин. Сучасна світова економіка являє собою свого роду

єдиний механізм, усі елементи якого розкидані по всіх країнах та континентах. Економічне узалежнення веде за собою безліч наслідків, найбільш очевидним серед них для суспільства, є існуючий поділ праці із тенденції до все більшої диференціації.

Основні параметри глобалізації, як було відмічено вище, розроблялись на теренах Сполучених Штатів Америки. Для усіх країн, котрі братимуть участь у міжнародному економічному співтоваристві, складено наступні правила:

- «приватний сектор стає основним двигуном економічного розвитку,
- підтримується низький рівень інфляції,
- зберігається стабільність цін,
- бюрократичний апарат держави зменшується,
- виробляється збалансований бюджет,
- скорочуються до межі тарифи на імпорт,
- ліквідуються обмеження на іноземні інвестиції,
- відбувається відмова від квот на імпортовану продукцію,
- розбиваються внутрішні монополії,
- збільшується експорт,
- приватизуються державні підприємства,
- відбувається відмова від регуляції руху капіталів,
- місцева індустрія відкривається світу,
- іноземцям надається право купувати будь-які акції та цінні папери,
- заохочується конкуренція місцевих компаній,
- знищується корупція державних чиновників,
- відбувається відмова від субсидій окремим підприємствам,
- приватним власникам відкриваються банківська та телекомунікаційні системи,
- приватні громадяни отримують право вибору будь-якого, вітчизняного або іноземного, пенсійного фонду» [2; 3; 8].

Не важко помітити, що глобалізація проходить дотримуючись американських стандартів. Не випадковим є вживання терміну «американізація» як синоніму глобалізації.

Економічна система планети все більше глобалізується. Державні кордони та відмінності між світовими ринками втратили своє колишнє значення. Причиною цього стали:

- глобалізація фінансів;
- підвищення ролі транснаціональних корпорацій;
- розширення експорту прямих інвестицій з Північної Америки, Західної Європи та Східної Азії;
- міжнародна спеціалізація виробництва і торгівлі товарами та послугами;
- глобалізація третинного сектору (сфери послуг) економіки;
- глобалізація управлінських функцій;
- перетворення туризму на галузь світового масштабу;
- глобалізація проблем навколишнього середовища;
- міжнародна економічна інтеграція [8].

Ще декілька десятиліть тому міжнародний валютний обмін становив велику проблему, це було затратно не лише фінансово, але й часово. Не важко пригадати під яким суворим контролем перебували валютні транзакції із країн чи у країни із командно-адміністративною економікою. Сьогодні ж, завдяки створенню єдиного глобального ринку капіталу та комп'ютерним технологіям можна відкривати рахунок у будь-яких банках світу, можна укладати угоди із використанням валютних та цінних паперів, перебуваючи у різних кінцях планети. Світова економіка та торгівля не знає сну, вона більше не детермінується просторовими чи часовими кордонами, рамками, поясами [11, с.60]. Центрами скупчення та утримання світового капіталу вважаються такі мегаполіси як Токіо, Лондон, Нью-Йорк, деякі країни арабського світу.

Глобалізація фінансової системи охоплює інтернаціоналізацію трьох складових: внутрішніх валют; банківської справи; ринку капіталу [9, с. 43]. У минулому

діяльність та існування Міжнародних банків була маловідомою та малоінтенсивною. Інтернаціоналізація ринків капіталу охоплює операції фондових бірж, ф'ючерсні угоди та «податкові гавані» (пільги, які уряди встановлюють на доходи, що мають іноземне джерело).

Ще одним новим явищем і наслідком та породженням глобалізаційного процесу, зокрема у сфері економіки є поява Транснаціональних корпорацій (далі ТНК). ТНКєю вважаються суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють її за межами однієї країни. В економічній літературі також можна зустріти думку, що транснаціональною є корпорація, капітал якої мононаціональний, а сфера діяльності — міжнародна. Також можна зустріти наступне пояснення – корпорації багатонаціональні як за природою свого капіталу, так і за сферою власної діяльності. У 1970 р. у 15 найрозвиненіших країнах світу розміщувалися штаб-квартири 7,5 тис. транснаціональних корпорацій. За станом на 1994 р. їх кількість збільшилася до 25 тис. У 1997 р. у світі налічувалося 50 тис. ТНК, які контролювали 40 % приватних капіталовкладень і забезпечували виробництво третини товарів у країнах з ринковою економікою. Безпосередньо на підприємствах ТНК працюють понад 100 млн чол [15, 283]. На нинішньому етапі саме ТНК, а не країни як такі, вважаються основними учасниками міжнародної торгівлі, переважний обсяг якої стосується торгівлі у межах ТНК напівфабрикатами та компонентами.

Така популярність ТНК має свої причини, що полягають у наявності ряду наступних переваг у діяльності ТНК: інформаційна обізнаність з економічними і політичними особливостями різних країн; володіння значними ресурсами капіталу, технологіями, управлінською майстерністю та здатність до їх оперативного переміщення; масштабність економіки.

Експансія ТНК вперше проявилась у сфері так званих первинних матеріалів – нафти, міді, згодом у обробних галузях. На початку 70-х років великі корпорації, які упродовж десятиліть експортували товари на іноземні ринки, утворили там свої дочірні компанії і перетворилися з мононаціональних на транснаціональні. Транснаціональні компанії сприяють розвитку виробництва й експорту країн, у яких відбувається їхня діяльність [15, с. 197].

Загалом на частку транснаціональних корпорацій припадає: 50 % виробництва (не враховуючи країн з перехідною економікою); 60 % зовнішньої торгівлі; 90 % прямих зарубіжних інвестицій; 80 % технологічних розробок. Підприємства ТНК формально не залежать одне від одного, у межах корпорацій вони торгують за трансфертними цінами, які не завжди відображають ціни світового ринку.

У сфері політики, відповідно, відбуваються свої зрушення. Знижується роль національних держав. Особлива увага приділяється розвитку та підтриманню демократичних інститутів та прав людини. Важливе місце на політичній арені ХХІ століття займає проблема боротьби із тероризмом. Структурні та функціональні характеристики глобального світу формуються неоліберальною системою. У результаті падіння соціалізму неоліберальна політична та економічна система зайняла домінуюче місце. У цьому контексті, сучасні політологи починають говорити про, так званий Третій Шлях – нерівне співвідношення між неолібералізмом та соціальною демократією [11]. Важливим моментом нового порядку у міжнародній політиці є існуюча інтеграція понять «ідентичність» та «відмінність». Неоліберальна ідентичність являє собою безумовну повагу та гарантію прав і свобод окремої людини (чії права можуть стати лише формальність в умовах існування певного набору соціальних відмінностей). У такій ситуації відмінність – це не лише відмінність традицій чи ідеології, вона може стати значимою характеристикою соціального існування[11].

Демократичні пріоритети сучасної політичної сфери отримують своє поширення у ряді нових, ще не з'ясованих функцій. Демократичні цінності покинули світ цінностей і перетворились у стурктуру та функції [11]. Перед сучасною демократією ставляться нові завдання та цілі. З одного боку вона являється функціональною та структурною основою глобалізації, з іншого – відносини, що формуються при глобалізаційному процесі, ставлять ліберальну демократію перед обличчям раніше

не відомих проблем. У основі ліберальної демократії закладені інші ідеї, від неї очікують інших результатів, хоча при цьому основне визначення не змінюється [11].

Ситуація зменшення ролі національних держав безумовно тягне за собою питання зустрічі самотніх національних культур. Теоретично планується взаємопроникнення культур, обмін матеріальними та духовними цінностями, і таким чином, збагачення однієї та іншої сторони. У той же час, очевидним, і це підтверджено у працях дослідників феномену глобалізації (М. Фрідман, З. Бауман, У. Бек), є домінування та насаджування цінностей, культури та стилю життя, країн саме Західного світу. Не останню роль у цьому відіграли інформаційні мережі. Швидка передача, вільний доступ до найрізноматнішої інформації, можливість просування та насаджуння певних ідей, призводить до формування планетарного мислення. Врешті, говорячи про глобалізацію, неминуче згадуємо про такі явища сучасного світу як комп'ютеризація, цифрові технології, Інтернет, мінітюаризація.

У контексті описаної ситуації, здійснивши соціально-філософське осмислення політичної, а особливо економічної сторони глобалізації, напрошується незавжди очевидний, але важливий висновок – типовою фундаментальною характеристикою сучасного світу являється не глобалізація і навіть не інтеграція у чистому вигляді, а глобалізація та інтеграція, що визначається існуючими державними заборгованостями, котрі є у всіх країн. У результаті стрімкого розвитку глобалізації, у реальність був втілений саме той варіант глобалізації, який пов'язаний із світовою борговою кризою [11].

За низкою переваг та позитивів глобалізації криється і ряд недоліків, а зокрема: глобалізація створює сприятливі умови для поширення гіперінфляції; безперешкодна міграція капіталу дестабілізує національні економіки; зростає небезпека взриву національних валют, небезпека шахрайських операцій, відкриття можливостей для діяльності кримінальних груп, підпільної економіки, торгівлі наркотиками; більшість держав є безсилим та безпорадними при найменших коливаннях валютних курсів і т.д.

Окремо варто виділити проблему тотального втілення ринкового принципу життя. Ринкові цінності, ринковий тип відносин тепер поширюється не лише на товари та послуги, але і на цінності, погляди, світоглядні орієнтації. Людина може спробувати все і проявляти себе по різному, однак ніхто не гарантує їй перемоги на ринку жорсткої конкуренції. В умовах глобалізації усі культури та ідентичності де юре мають право на існування, хоча де факту – це лише право на спробу вижити в ринкових умовах. Відповідно, що екзамен на ринкову конкуренцію проходить не кожна самотність. Стає реальністю ціннісно-нормативне банкрутство, знецінювання. Формується єдина, глобальна культура, котра все менше простору залишає для культур національних. Як наслідок, останні можуть перетворитись у свого роду етнографічні заповідники та осередки народного фольклору.

В цілому, економіко-політичну ситуацію у період глобалізації можна окреслити принаймі декількома найяскравішими штрихами: якісно новий рівень розвитку ринкових відносин; домінуюча роль транснаціональних компаній; зниження значення національних держав; утворення міжнародної фінансової олігархії; введення у обіг таких форм капіталу як депозити, акції, цінні папери, трансфери, інвестиції, облигації; концентрація світового виробництва навколо декількох найбільш розвинених країн. «Негативні наслідки глобалізації – це результат сучасного бурхливого розвитку і невідповідності суспільства до її регулювання. Викликана ринковими силами, сама по собі вона не забезпечує ні справедливості, ні соціального прогресу, ні усунування нерівності і вимагає великої відповідальності як від національних урядів, так і від міжнародних інститутів щодо відвернення негативних наслідків. Україні притаманні риси та особливості національного розвитку, що роблять перехід до постіндустріальної системи більш тривалим та болісним, поєднаним із значним зниженням добробуту населення. За основними економічними показниками і за деякими показниками глобалізаційних зв'язків Україна помітно поступається не тільки розвинутих країнам з перехідною економікою Центральної Європи, а й країнам балканської групи. Однак в Україні, на

думку науковців, і сьогодні є економічні передумови, необхідні для впровадження центральноєвропейської моделі розвитку, – потужна економіка, успіхи в проведенні малої приватизації, відносно стійка валюта, дешева і кваліфікована робоча сила, природні багатства тощо» [11].

Проте глобалізація відзначилась не лише економічними та політичними змінами, проходження процесу всезростаючого взаємозв'язку супроводжується виникненням ризиків і у інших сферах життєдіяльності людини. Більше того, занедбання ситуації, що складається може призвести до глобальної катастрофи – мови йде про екологічну сферу: глобальне потепління, зміни клімату, поширення різних нових захворювань, нищення біосфери і т. д. Тобто, світова співпраця, перш за все, повинна проявлятися не у бажанні заволодіти якомога більшими багатствами, капіталом та сферою впливу, а у бажанні співпрацювати задля покращення життя людини, природи, задля створення економіки, котра забезпечить максимально позитивний ефект і знизить до мінімуму негативні наслідки.

Глобалізація є закономірним наслідком сучасного історичного, технологічного, наукового розвитку, котрий підкріплюється ініціативою та цільовою активністю західного типу суспільства. Глобалізацію варто сприймати не як один із можливих етапів світового розвитку, а як необхідний перехідний момент. Іншими словами сучасникам, і особливо учасникам глобалізаційного процесу, варто розуміти, що немає альтернативи глобалізації, однак є альтернативи, варіанти в рамках самої глобалізації. І перш за все, вони проглядаються у витворенні національних стратегій входження у сучасну глобалізовану систему.

Розкриваючи основні моменти глобалізаційного процесу у сфері економічно-політичній, ми вже частково торкалися питань антропологічних. Згадували і про можливі негативні наслідки діяльності людини, зокрема проблему екологічної катастрофи. Аналізуючи глобалізацію, зазвичай ставиться наголос на руйнівній силі антропологічного втручання у природне середовище. У той же час приглушеніше звучить питання того, чим ризикує сама людина творячи такий світ, який ми зараз спостерігаємо.

Сучасне суспільство все більше виродляє у людині потенційну готовність до підпорядкування. Окрема людина вже нічого не вирішує, їй лише треба поводитись «правильно», тобто слідувати виробленими кимось правилам та вказівкам. Сьогодні ми довіряємо банкірам, політикам, технологам як колись лікарям, приймаючи їхні умови як належні. Іншими словами, формується генерація людей, котрі не мають потреби свідомо планувати, формувати свою поведінку задля задоволення власних потреб, більше того, у таких людей немає усвідомлення самих потреб. Створені соціальні інститути, установи, фірми і т. д. відбирають в окремого індивіда право на усвідомлення, керуючись тим правилом, що людина не знає, що їй потрібно (чого їй хотіти) допоки їй про це не скажуть.

Однак, глобалізація принесла з собою не лише вище вказані інновації у життя суспільства та окремої людини, існує й інша сторона медалі – у сучасній гуманітаристиці все частіше вживається наступний термін – «суспільство ризиків». Таке визначення виникло на основі всезростаючої нестійкості, швидкоплинності, відчуття існування невидимих, непізнаних підводних течій та рифів, котрі не сьогодні-завтра можуть призвести до загибелі навіть окремої держави. Навіть наука, на яку покладались такі великі сподівання (М. Вебер, Ю. Хабермас) потрапляє у хитке положення. Наукові істини сьогодні більш залежні не від внутрішньонаукового процесу, а від соціального тиску.

Все очевиднішим стає у суспільстві ризику, за словами П. Слотердайка, домінування «цинізму знання». «Найневиннішим і простодушнішим із цинізмів знання, є цинізм тих, хто здає екзамені – вони вміють відноситись до того, що вони змушені вивчити, суто зовнішнім чином і з повною зневагою, готуючись і вивчаючи на пам'ять «матеріал», який твердо намірені забути на наступний день після екзамену. За ним слідує менш простодушний та невинний цинізм практиків та політиків, котрі, правда, люблять спостерігати за тим, як молодь гризе граніт науки, отримуючи фундаментальну університетську освіту, але у всьому іншому виходять

з того, що теорія – це теорія, а на практиці все виглядає зовсім по-іншому. Тут все попереднє навчання у школі та у вузі виступає як чистий механізм приблизного відбору за таким принципом: той, хто справився з нею успішно, справиться і з іншими завданнями – нехай навіть, як про це відомо, навчання і професія часто не мають майже нічого спільного. Освіта цинічно відокремлюється від своїх цілей і перетворюється у абстрактний кваліфікаційний привид. Часом єдиним, що хоча б якось пов'язує навчання і професію є категорія оплати, котра залежить від закінчення того чи іншого навчального закладу чи наявності диплому. Змістовна сторона із цинічним реалізмом обезцінюється, перетворюється просто на певне тренування, на університетську загальну балаканину» [20, с.332-333].

Зростання ризиків призводить до того, що ті сфери, в яких людина могла відчувати себе експертом, стають все вужчими. Відповідно, знижується рівень довіри до соціальних інститутів, а без цього стає неможливою «онтологічна безпека» індивіда у суспільстві [5, с.119]. Різного роду погрози, невпевненість, страхи і є основним показником та основним фактом суспільства ризиків. До того ж, пануюча невпевненість не носить конкретного характеру, вона поверхнева і формується поза межами конкретного суспільства, його інститутів та норм.

Біографічні посилання:

1. Авдокушкин Е. Ф. Международные экономические отношения : учеб. пособие. 4-е изд., перераб. и доп. / Е. Ф. Авдокушкин. – М. : Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1999. – 261 с.
2. Башнянин Г. І. Політична економія / Г. І. Башнянин. – К. : ІЗМН, 1997. – 302 с.
3. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник для студ. вищих навч. закладів / С. Я. Боринець. – 3. вид., стер. – К. : Т-во «Зна- ння», 2001. – 305с.
4. Гальчинський А. С. Основи економічної теорії / А.С. Гальчинський, П.С.Єщенко, Ю.І. Палкін. – К. : Вища школа, 1995. – С 3–6.
5. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность / Э. Гидденс // ТНЕ818. – 1994. – № 5. – С. 119.
6. Дахно І. І. Міжнародне економічне право [Текст] : курс лекцій / І. І. Дахно ; Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП). – К. : МАУП, 2000. – 160 с
7. Дзюбик С. Основи економічної теорії / С. Дзюбик, О. Ривак. – К. : Основи, 1994. – 336 с.
8. Евстигнеев В. Р. Валютно-финансовая интеграция в ЕС и СНГ: Сравнительный систематизированный анализ / В. Р. Евстигнеев. – М. : Наука, 1997. – 271 с.
9. Економіка зарубіжних країн : підручник. – 2-ге вид. / А. Філіпенко, В. Вергун, І. Бураківський та ін. – К. : Либідь, 1998. – С. 7–54
10. Киреев А. П. Международная экономика : учеб. пособие для вузов : в 2 ч. / А. П. Киреев. – М. : Междунар. Отношения. – Ч.1. – 1997. – 416с. ; Ч.2. – 2001 – 488 с.
11. Киш Э. Философия глобализации [Электронный ресурс] // Э. Киш ; пер. с англ. К. А. Бирюковой // Век глобализации. – №2. – 2010. – Режим доступа: http://www.socionauki.ru/journal/files/vg/2010_2/filosofija_globalizacii.doc
12. Клишко Г. М. Основи економічної теорії / Г. М. Клишко, В. П. Нестеренко. – К. : Вища школа, 1998. – 396 с.
13. Куликов Л. М. Основы экономических знаний / Л. М. Куликов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 375 с.
14. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии : Т. 1. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – Т. 23 – М. : Гос.изд-во полит.лит-ры, 1960. – С. 1-784.
15. Международные экономические отношения / под общ. ред. В. Е. Ры-балкина. – М., 1998. – 230 с.
16. Миклашевская Н. А. Международная экономика : учебник / Н. А. Миклашевская, А. В. Холопов. – М. : Изд-во МГУ ; Дело и сервис, 2004. – 352с.
17. Мировая экономика / под ред. В. К. Ломакина. – М. : АНКИЛ, 1998. – С. 24
18. Мировая экономика : учебник / под ред. проф. А.С. Булатова. – М. : Юрист, 2001. – 734 с.
19. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. для студ. вузів / В. В. Козик та ін. – Львів : Львівська політехніка, 1999. – 267 с
20. Слотердайк П. Критика цинического разума / П. Слотердайк. – Екатеринбург, 2001. – С. 332 –333.
21. Табачникова С. Мишель Фуко: историк настоящего / С. Табачникова // Фуко М. Воля к истине. – М., 1996. – С. 414–418.

Чигур Р.Ю. Глобализация мировой экономико-политической сферы и антропологические риски

Глобализация как явление введения в различные сферы бытия инновационных структурных элементов, обогащает постмодерную действительность, расширяет границы национальных экономических и политических систем, создает качественно новый этап развития современного

общества. Выделены основные черты трансформационных тенденций современной экономической системы. Автор статьи делает акцент на сущностном изменении таких понятий как либерализм и демократия. Анализируется полярность последствий глобализационного процесса не только в сфере политики и экономики, но и в сфере культуры и антропологического измерения бытия. Особое внимание обращено на концепт «общество рисков», его значение и последствия. Как вывод, предлагается видение альтернатив развития современных мировых процессов в рамках самой глобализации.

Ключевые слова: глобализация, ТНК, общество рисков, либерализм, национальная самобытность, цинизм знания.

Chigur R. Globalization of the world economic and political spheres and anthropological risks

Globalisation, as a phenomenon of the introduction of the various innovative structures in different spheres of life, enriches the postmodern reality; it expands the boundaries of national economic and politic systems; it creates a qualitatively new stage in the development of modern society. The basic features of the transformational trends in the modern economic system are highlighted. Globalization is defined as an objective process that is associated with a gradual and unavoidable increasing of interdependence and relationships between states, nations and regions. All this is manifested first of all in economic relations. The current global economy is a kind of a single mechanism, all elements of which are spread across all countries and continents. Economic dependence entails many consequences, the most obvious of them to society is an existing division of labor with the trend of increasing differentiation. The economic system of the world is increasingly globalized. State boundaries and differences between world markets lost its former importance. The globalization of the financial system covers the internationalization of three components: domestic currencies, banking, capital markets. In the policy reduced the role of national states. Structural and functional characteristics of the global world are emergined by neo-liberal system. Implementation of market principles in all areas of life becomes all-embracing. The author of the article focuses on the essential changes in a such concepts as liberalism and democracy. The polarity effects of the globalization process are analyzed, but not only in the sphere of politics and economics, also in the sphere of culture and anthropological dimension of existence. Particular attention is paid to the concept of «risk society», its meaning and implications. Different types of threat, uncertainty, and fear is the main indicator and the main fact of risks society. As a conclusion, it is proposed alternative vision of contemporary global processes within the framework of globalization itself.

Keywords: globalization, transnational corporations, risk society, liberalism, national identity, cynicism of knowledge.

Надійшла до редколегії: 15.12.2013 р.

УДК 329.145.05(4-191.2)«198/199»

І. І. Чміль

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬНИХ РУХІВ У КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто причини утворення антикомуністичних рухів у країнах Вишеградської групи, проаналізовано специфіку та соціальний контекст їх діяльності у перехідний період, а також роль суспільних рухів у політичному житті Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини.

Ключові слова: суспільні рухи, перехідні процеси, комуністичні партії, політична та економічна криза, демократичні перетворення, незалежність.

Вивчення феномену суспільних рухів, їх ролі та значення, а також особливостей діяльності є актуальним напрямком дослідження в політичній науці. Суспільні рухи, як і політичні партії чи будь-які інші організації, є наслідком історичного, політичного та соціально-економічного розвитку певної держави. Їх діяльність залежить від політичної ситуації в країні. У демократичних державах суспільні рухи відіграють роль певної стабілізаційної сили, яка підтримує функціонування демократії. Рухи є частиною громадянського суспільства, без якого демократія неможлива. Тому можемо стверджувати, що суспільні рухи лежать в основі демократії. В авторитарних і тоталітарних державах суспільні рухи виступають чинником дестабілізації та делегітимації правлячого режиму, а також стають об'єднувальною ланкою у боротьбі проти владної верхівки. Це доступний та дієвий засіб впливу на органи влади.